

France Weber:

Bistvo lepote.

1. Relativna ali osebna lepota.

Neštetokrat pripisujemo najrazličnejšim predmetom neko lastnost, ki se najenostavnejše izraža z besedo: lepota. Semkaj spadajo naši vzkliki: Krasno je to (večerno) nebo! Izredna slika! Čarobna melodija! Klasično dovršen roman! I. t. d. V vseh teh in sličnih slučajih pridevamo dotičnim predmetom (nebo, slika, melodija, roman i. t. d.) z nekako čudno lahkoto lastnost: lepota. Docela v obratnem razmerju s to lahkoto pa se nahaja naše mišljenje tedaj, če naj odgovorimo na prašanje, kaj mislimo na zadnje s to lastnostjo, ki jo tako neprisiljeno pripisujemo temu in onemu predmetu, na prašanje: Kaj je lepota?

Tukaj se že vsiljuje zahtevke po natančnejši določitvi tega pač za vso estetiko kardinalnega prašanja. Čeprav o lepoti še nič stvarnega ne vemo, ena formalna stran lepote je že na prvi pogled razvidna. Z lepoto mislimo na neko lastnost (qualities) neba, slike, melodije . . . ki torej kot taka ne more biti istovetna s tem, čemur jo v tem in onem slučaju pripisujemo. Lepota tega popolnoma določenega, n. pr. s solnčnimi žarki prepojenega večernega neba ni to nebo samo, lepota te slike ni slika sama, lepota melodije ni melodija sama i. t. d. Ta razlika lepote od njenega „nositelja“ je posredno že zato nedvomna, ker bi se v nasprotnem slučaju vse one naše izjave, s katerimi pripisujemo nečemu lepoto, po svojem smislu morale smatrati za prazne tautologije (naš izrek: to nebo je krasno, bi bil tedaj po svojem smislu istoveten z izrekom: to nebo je — to nebo, izrek: ta slika je krasna, z izrekom: ta slika je — ta slika i. t. d.) Naše estetične izjave, sodbe, trditve . . . pa brez dvoma niso nobene tautologije. Če se ne motim, je po tem takem razmerje lepote k temu, čemur jo v določenem slučaju pripisujemo, podobno n. pr. razmerju zelene barve k zeleni mizi, toplote k vreli vodi, oblike (kroga) k okrogli plošči i. t. d. Lepota je lastnost in spada kot taka med predmete kakor: barva, oblika, temperatura i. t. d., ne pa med predmete kakor: miza, človek, konj, nebo i. t. d. Če si ogledamo natančnejše predmete zadnje vrste, vidimo na njih takoj to zakonitost: ti pred-

meti so po svoji naravi nositelji brezštevilnih lastnosti, ne morejo pa sami nikdar nastopati kot lastnosti kakih drugih predmetov: miza je po svoji naravi ali zelena ali črna . . . tri ali štirinogata . . ., lesena ali nelesena . . ., ne more pa nikakor biti sama lastnost nekega drugega predmeta i. t. d. Predmete te vrste imenujem „kajstva“, vse druge predmete pa „kakovosti“. Lepota je torej neka kakovost, ki jo pripisujemo raznim kajstvom ali pa tudi drugim kakovostim (n. pr. kaki barvi, obliki . . .)

Naše prašanje: Kaj je lepota? se po tem takem zdaj glasi: Katera kakovost je lepota, oziroma v čem se razlikuje ta kakovost od drugih znanih kakovosti (barva . . .)? Na to prašanje odgovarjajo nekateri v tem smislu, da se prašajo, kake nam znane kakovosti občutujejo „lepi“ predmeti, in istovetijo te kakovosti z lepoto predmetov. Semkaj spada n. pr. znana definicija: lepota je enotnost v mnogoterosti (Einheit in der Mannigfaltigkeit). Da so pa vsi ti in slični poskusi, določiti bistvo lepote, ponesrečeni, kaže zopet neposredni smisel vsake naše „estetične“ trditve, da je kak predmet „lep“. Če, stojé pred kako sliko, hipoma vzkliknem: ta slika je krasna!, tedaj pripisujem gotovo tej sliki v polni meri lepoto; ali pa mislim s tem izrekom n. pr. le na barve te slike, na medsebojno razmerje teh barv, le na duševnost, ki jo ta slika izraža . . . na kako enotnost v mnogoterosti (barv, črt . . .) i. t. d.? Na vse to morem misliti, na vse to pa morem misliti tudi brez vsake misli na krasoto te slike. Barve, medsebojno razmerje teh barv, zakonito razmerje vseh delov k celoti tudi najkrasnejše slike i. t. d. morem dojeti in določiti z vso mogočo nazornostjo in natančnostjo, ne da mi je pri tem treba misliti na krasoto te slike i. t. d. Obratno je reči, da mislim v svojih „estetičnih“ vzklikih, v katerih najjasneje „vidim“ krasoto slike, ravno v prvi vrsti na to lepoto in da postaja ta misel tem medlejša in nejasnejša, čim več pričnem obračati svojo pozornost k drugim znanim kakovostim slike (barvam, razmerju barv, zakoniti celoti delov . . .). Zadnji razlog temu pojavu leži v tem, da se dojemanje (Erfassen) teh zadnjih znanih kakovosti vrši kot tako brez kršenja svoje popolnosti le potom dotičnih naših predstav in misli, dočim zahteva vsako dojemanje lepote kakega predmeta mimo vseh teh „umskih“ doživljajev v prvi vrsti neko posebno čustvo na tem predmetu, ki se v nasprotju z drugimi čustvi (n. pr. prijetnosti, vrednosti v ožjem pomenu besede i. t. d.) more nazivati estetično čustvo. Dojemanje lepote predmetov je ali istovetno z doživ-

ljanjem estetičnega čustva na teh predmetih (enostavno, neposredno dožemanje krasote) ali pa s trditvami (mislimi), ki zahtevajo kot take mimo drugih doživljajev (predstav) v prvi vrsti estetično čustvo na teh predmetih kot svojo „psihološko podlago“ (izrečno dožemanje lepote). Misel (n. pr. trditev): nebo je krasno, slika je „imenitna“ i. t. d., zahteva mimo vseh drugih doživljajev, (n. pr. predstave neba, slike . . .) kot taka v prvi vrsti estetično čustvo na teh predmetih kot svoj neizogiben psihološki „prius“. To dejstvo pa vključuje možnost stroge definicije lepote, v kolikor se pri tem ozira le na doživljaj, ki je za dožemanje lepote v prvi vrsti potreben, doživljaj estetičnega čustva. Lepota je v tem smislu lastnost predmetov, da zbuja v te predmete dojemajočem osebkem estetično ugodje na teh predmetih! Ker odgovarja estetičnemu ugodju estetično neugodje na drugi strani, je s tem določeno tudi od te strani bistvo grdobe kot lastnosti predmetov, da zbuja v te predmete dojemajočem osebkem estetično neugodje na teh predmetih.

Vidi se, da lepota v tem smislu v soglasju z zgorajšnjimi izvajanjem ni istovetna z določenimi nam tudi sicer znanimi kakovostmi predmetov (n. pr. s to in to barvo. medsebojnim razmerjem barv, nazornim zakonitim razmerjem delov k celoti . . .), temveč da so vse te kakovosti k večjemu le pogoj ali razlog za lepoto dotičnih predmetov kot neko samosvojo posebno kakovost teh predmetov mimo vseh drugih njihovih kakovosti. Na drugi strani pa je o lepoti v sedanjem smislu takoj reči, da je kot taka a) le empirična, b) le relativna in c) nikdar v pravem pomenu besede „objektivna“ lastnost predmetov.

Ta lepota predmetov je le njih empirična lastnost, ker se more le empirično (a posteriori) določiti, da in kateri predmeti de facto zbuja v te predmete dojemajočih osebkih estetično ugodje. Da doživlja človek, dojemaje (potom predstave . . .) ta in ta predmet (sliko, pokrajino, kip, dogodke na odru, melodijo . . .), na tem predmetu estetično čustvo, uči nazadnje izključno le izkušnja in je torej tudi le na tem dejstvu sloneča lepota predmetov le njih „izkušenska“, empirična lastnost.

Ta lepota predmetov je pa drugič le njih relativna lastnost, ker sloni po svoji naravi kot taka izključno le na izvestnem razmerju „lepega“ predmeta k ta predmet dojemajočemu osebkem. Lepota v tem smislu stoji torej kot lastnost na isti stopnji kakor n. pr. lastnosti: desni, levi (rechts — links), zgornji, spodnji i. t. d.

kakor očituje knjiga, ki leži na desni pred menoj, svetilka, ki visi s stene nad menoj . . ., to lastnost („desnost“, videnje „nad“ menoj . . .) izključno le z ozirom na mene in sicer na mene v tem in tem položaju in trenutku, tako je tudi lepota v sedanjem smislu lastnost predmetov le z ozirom na določene osebkke, namreč na te predmete „estetično uživajoče“ osebkke in ničesar več!

Iz zadnje določitve te lepote pa sledi ob enem, da se ta lepota kot taka ne more nikdar nazivati v pravem smislu besede „objektivna“ lastnost predmetov, ker pomeni tukaj n. pr. odsotnost uživajočega osebkka ob enem odsotnost te lepote na dotičnem predmetu. Predmet je lep, se v sedanjem smislu lepote le pravi, lep je „za“ mene, tebe . . . sploh za osebek x, ki doživlja na tem predmetu estetično ugodje: če abstrahiram ta x (osebo), ne morem ob enem misliti na lepoto predmeta kot njega lastnost, ki jo x „uživa“. Lepoto v smislu zgorajšnje definicije lahko zato z dobrim smislom nazivam osebnostno lepoto predmetov, to definicijo samo pa empirično-psihološko definicijo lepote.

Omenim še lahko, da ne sloni samo skoraj vsa „moderna“ estetika — večkrat nejasno in dvoumno — na zadnje ravno na tem pojmovanju lepote, temveč da smatra večina današnjih semkaj spadajočih miselcev vsako drugo pojmovanje lepote celo za a priori nemožno, „protislovno“. Dalje spodaj bom skušal na kratko pokazati, v kaka faktična protislovja zaide estetika, ki se oklepa le tega empirično-psihološkega pojma lepote.

2. Absolutna ali brezosebna lepota.

Da tiči zadnje bistvo kakovosti: „lepota“ le v orisanem razmerju „lepega“ predmeta k „estetično uživajočemu“ osebkku, tedaj bi seveda tudi vsaka misel na lepoto, oziroma vsako dožemanje lepote moralo biti ob enem misel na to razmerje, oziroma dožemanje tega razmerja. Z drugimi besedami: če je lepota katerega predmeta le lastnost, da zbuja ta predmet v meni estetično ugodje, tedaj bi morala tudi vsaka moja izjava o lepoti tega predmeta, n. pr. moj vzklik: Predmet (slika, melodija . . .) je krasen! po svojem neposrednem smislu biti istoveten n. pr. s trditvijo: jaz (oseba x . . .) doživljam na tem predmetu estetično ugodje. Nič pa ni lažje ko pokazati, da je smisel takih naših „estetičnih izjav“, s katerimi najjasneje dojemamo ravno kakovost: „lepoto“, bistveno drugačen, t. j. tak, da po navadi ravno izključuje vsako misel na naše tozadevno faktično estetično ugodje. Če se kdo

ozre proti večernemu nebu, ki ga pravkar še obsevajo zadnji solnčni žarki, povzročajé na modrini neba kipenje bujno pestrih barv, in hipoma vzklikne: ah, kako krasno je nebo! — zre ta oseba na to nebo gotovo drugače nego n. pr. astronom kot tak . . . , ta oseba „vidi“ v najneposrednejšem in najnazornejšem smislu besede lepoto neba kot neko posebno kakovost mimo vseh drugih (barve . . .), ki so v polni meri kot take dojemljive tudi n. pr. astronomu kot takemu . . . sploh osebi, ki dojema to nebo le potom predstav in misli (umskih doživljajev). Misel naše osebe na krasoto neba, ki odgovarja v njeni duševnosti njenemu izreku: krasno je nebo! — zahteva po svoji naravi mimo predstave tega neba še estetično ugodje na tem nebu; ali pa je ta misel po svojem neposrednem smislu sploh kaka misel na to ugodje (doživljaj, čustvo!)? Obratno je reči, da je ta misel le misel na nebo, oziroma na krasoto neba, v nobenem še tako oddaljenem smislu pa ni misel na kako trenutno lastno čustvo! Naša oseba se v trenutku svojega omenjenega vzklika z vso svojo pozornostjo nahaja le pri tem večernem nebu, oziroma pri krasoti tega neba, ona doživlja — gledaje to nebo — estetično ugodje na tem nebu, — a ona pri tem ne misli na to svoje ugodje, temveč le na nebo in njegovo krasoto. Ker pa ta oseba ravno s to, svojemu omenjenemu izreku (krasno je nebo!) odgovarjajočo mislijo najnazornejše dojema krasoto neba, ne more ta krasota biti istovetna s krasoto v smislu njene definicije v prejšnjem odstavku. (V tem slučaju bi naša oseba s svojim izrekom: krasno nebo, ne mislila ničesar drugega nego: jaz doživljam neko posebno čustvo! — kar, kakor se vidi, ne odgovarja izkušnji). Krasota, ki jo pripisuje večernemu nebu ta oseba, je torej po svoji predmetni naravi neka kakovost, ki kot taka ne vključuje nobenega razmerja k dotični osebi (ker misel na to krasoto ne zahteva misli na „sebe“, na svoje odnosno čustvo . . .), ki po svoji naravi ni več nobena relativna, temveč absolutno brezosebna kakovost. —

Kar sem bil razvil na zgledu večernega neba, se najde v isti meri vsepovsodi, kjer se na podlagi neposrednega dojetja pripisuje — bodisi v vsakdanjem življenju, bodisi v umetnosti — predmetom kakovost: lepota. Kdor gleda „Sikstinsko madono“, „Otok mrtvih“ . . . , posluša kako simfonijo . . . , čita „Zločin in kazen“, „Črez plan“ . . . , opazuje dogodke na odru . . . , ravno po navadi, v kolikor na podlagi svojega estetičnega ugodja na teh predmetih

pripisuje lepoto dotični sliki, melodiji, romanu, pesmi, igri . . . , dojemata to lepoto in misli na to lepoto brez vsake misli na sebe ali kako svoje estetično čustvo (doživljaj!). Nasprotno je reči, da ravno v tem slučaju, ko prične iz kakršnihkoli razlogov misliti na sebe, oziroma na svoja odnosa čustva, v isti meri gine dojetje dotičnih „estetičnih“ predmetov in njih lepote in izgine docela tedaj, če ta oseba misli na te predmete le z ozirom na svoje estetično čustvo. Kakor hitro obrnem svojo pozornost, gledaje n. pr. neko še tako krasno sliko, le k sebi, oziroma k svojemu estetičnemu ugodju na tej sliki, že ne „vidim“ več krasote te slike, ki mi je v tako živi nazornosti dojmljiva, če (kar je izkustveno tudi vseskozi navadni slučaj!) ostanem, doživljaje odnosa estetično ugodje, s svojimi mislimi izključno le pri tej sliki i. t. d.

Vse to jasno kaže, da se 1. mora govoriti o lepoti kot neki posebni kakovosti, ker bi se sicer vse naše misli, s katerimi pripisujemo predmetom krasoto, morale nazivati sploh „brez vsakega smisla“, in da 2. lepota, ki jo v vsakdanjem življenju ali umetnosti nešteto krat z vso impulzivnostjo pripisujemo raznim predmetom, po svoji naravi ni nobena relativna, nobena v smislu prejšnjega odstavka „osebna“, temveč absolutna, vseskozi brezosebna kakovost, ker dojetje (Erfassen) te lepote, t. j. misel na to lepoto ni misel na „sebe“, svoje estetično čustvo i. t. d. —

Natančnejši vpogled v bistvo lepote pa nam odprejo razmotrivanja, ki se tičejo neke čudovite, dozda vseskozi premalo vpoštevane lastnosti vse duševnosti. Vsa naša duševnost razpada — česar tukaj ne morem podrobneje razvijati — v 4 vrste doživljajev prvinskega značaja, namreč v predstave (Vorstellung), misli (Gedanke), čustva (Gefühl) in stremjenja (Begehren). Vsaka predstava pa ima nekaj, kar ni ta predstava, kot svoj „predmet“, vsaka predstava (doživljaj) je predstava nečesa, kar ni ta predstava, vsaka misel je misel na nekaj in misel nečesa, kar ni ta misel, vsako čustvo (veselje, žalost, estetično čustvo . . .) je čustvo na nečem, kar ni to čustvo samo, vsako stremjenje — stremjenje po nečem, kar ni to stremjenje. Vsakemu doživljaju odgovarja nekaj kot „predmet“ tega doživljaja, kar na sebi ni ta doživljaj in sploh nič psihičnega. Za nas zanimivo postane pa to razmerje doživljaja k „predmetu“ (tega doživljaja) že pri doživljajih najenostavnejše vrste, t. j. pri predstavah. Predstava n. pr. barve . . . se tudi kot doživljaj bistveno razlikuje n. pr. od predstave mize, trikota . . . , predstava barve ima po svoji psihični naravi barvo

(ki ni ta predstava), predstava mize po svoji psihični naravi mizo (ki ni ta predstava) kot svoj predmet i. t. d. V čem obstaja torej na zadnje to razmerje med kako predstavo in njenim „predmetom“? Očividno v tem, da dojemanje n. pr. barve, mize, trikota . . ., t. j. misel na barvo, mizo, trikot . . . zahteva po svoji naravi predstavo barve, predstavo mize, predstavo trikota . . . kot svojo „psihološko podlago“ (psychologische Voraussetzung). Funkcijo, ki pripada pri tem dojetanju mize predstavi mize, lahko menda najbolj izrazim takole: predstava mize po svoji psihični naravi predočuje mizo (nekaj nepsihičnega) in omogoča s tem dojetanje te mize od strani n. pr. misli: miza je zelena. Predstavo mize imenujem v tem smislu predočevavca mize, mizo pa predočevanca predstave mize. V smislu te terminologije pa lahko takoj izrečem to, za nas izredno zanimivo zakonitost: vsaka misel na nekaj zahteva kot svojo psihološko podlago oni doživljaj, ki je po svoji naravi predočevavec tega nekaj. Tako zahteva misel: miza je (ni) zelena, kot svojo psihološko podlago predstavo mize in predstavo zelene barve, misel: led je mrzel, predstavo ledu in predstavo dotične temperature, misel: Martina Krpana ni, predstavo Martina Krpana i. t. d. V vseh teh in sličnih slučajih pa misel na dotični predmet (miza, barva, led, Martin Krpan . . .) ni v nobenem smislu misel na dotično psihološko podlago, na psihičnega predočevavca tega na sebi nepsihičnega predmeta. Misleč: miza je zelena, moram seveda doživeti predstavo mize in zelene barve, a pri tem nikakor ne mislim na te svoje predstave, temveč le na predočevance (predmete) teh predstav i. t. d. (Konec prihodnjič.)

Miran Jarc:

Poroka v gozdu.

Popoldansko solnce drobi se in lomi v vodi samotni,
ki se v zatišju šumečih hoj poigrava, vzdrtava . . .
Prišla sta, odeta s solnčnimi žarki po poti tihotni,
ki je prek nje se v pretečem valovju razlivala trava.

In kakor kraljico in kralja ju je sprejela dobrava,
ki pela je njima le slišen omamen svatovski spev
in zdelo se je, da ju blagoslavlja vesoljna narava,
ko v njima je našla skrivnostno vabljliva pesem odmev.

France Weber:

Bistvo lepote.

(Konec.)

To razmerje med predočevavcem, predočevancem in mislijo na predočevanca nam treba le enostavno prenesti na zgoraj opisane „estetične misli“, s katerimi pripisujemo predmetom lepoto, in menim, da postane docela jasno absolutno in brezosebno bistvo lepote. Zgoraj sem bil rekel, da zahteva misel, ki odgovarja na pr. vzkliku: Krasno je nebo! . . ., kot svoje neizogibne psihološke podlage a) predstavo tega neba, b) estetično čustvo na tem nebu, da pa je ta misel kot taka le misel na nebo, oziroma krasoto neba in nobena misel na dotično predstavo neba, oziroma na dotično estetično ugodje na tem nebu. Ker torej s to mislijo dojemam le nebo (predočevanca predstave neba) in le krasoto neba, ne pa kak doživljaj, sledi zdaj samo ob sebi, da pripada predstavi neba pri tem funkcija predočevanja neba (teh in teh barv, žarkov . . .), estetičnemu čustvu, ki ravno daje tej misli značaj „estetične misli“, pa funkcija predočevanja krasote neba. Vzkliku: Krasno je nebo (slika, roman, melodija . . .)! odgovarjajoča misel: nebo . . . je krasno, stoji torej glede svoje predmetne strani mutatis mutandis na isti stopnji kakor misel: miza je zelena. Kakor zahteva misel: miza je zelena, za svoje psihološke podlage predstavo mize in predstavo te barve, ki predočujeta po svoji naravi nepsihične predmete miza in barva, tako predočuje tudi v slučaju naše „estetične misli“: nebo . . . je krasno, predstava neba — nebo, estetično ugodje na nebu pa dotično krasoto. Krasota, divnost, „čarobnost“ . . . splošno lepota (pulchritudo) je po tem takem po svoji predmetni naravi enostavno predočevanec estetičnega ugodja, kakor je n. pr. miza predočevanec predstave mize, barva predočevanec predstave barve i. t. d. V istem smislu je zdaj o grdobi reči, da je po svoji predmetni naravi predočevanec estetičnega neugodja.

Iz tega razmerja lepote (grdobe) k estetičnemu čustvu sledi:

1. brezosebna in v tem smislu absolutna predmetna struktura kakovosti: lepota (grdoba), ker lepota v sedanjem smislu ni nobeno razmerje „lepega“ predmeta k dotičnemu osebk, na sebi tudi nič psihičnega, temveč samosvoja nepsihična, od estetičnega

ugodja v istem smislu kakor n. pr. barva od odnosne predstave le predočevana predmetnost. Lepota kakor grdoba je torej samo-svoj predmet z lastno predmetno naravo, ki ne očituje kot taka nobene odvisnosti od kakega doživljaja n. pr. estetičnega ugodja, temveč, ki jo morem potom estetičnega čustva le dojemati, kakor morem predmet barvo dojemati le potom predstave barve i. t. d.

2. možnost v pravem smislu besede objektivne lepote (grdobe), ker je lepota v sedanjem smislu samolastna, glede svoje notranje narave nobene odvisnosti od doživljanja in osebkov očitujoča predmetnost, ki — pripadaje predmetom — pripada tem predmetom brez vsakega ozira na to, ali te predmete kdo estetično uživa ali ne. Kakor more na pr. zelenost, okroglost . . . pripadati predmetom samim na sebi brez ozira na to, ali si te predmete kdo tako predstavlja ali ne (ker je zelenost, okroglost . . . absoluten predmet s svojo lastno, nobene notranje odvisnosti od kakega osebkov očitujočo naravo), tako je tudi lepota v sedanjem smislu lastna, čisto predmetna kakovost, katera predmetom ali sploh ne pripada ali pa brez vsakega ozira na kaki osebek. Osebek to lepoto potom svojega estetičnega čustva le dojema, a je ne učinkuje, ne „ustvarja“ — in

3. docela neempirični značaj lepote, oziroma grdobe, ker se ne da empirično določiti, ali in katerim predmetom pripada lepota v našem sedanjem smislu. Empirično lahko samo ugotovim, da uživa človek ta in oni predmet, torej lepoto v smislu prejšnjega odstavka. Ali pa lepota v sedanjem smislu, torej kot predočevanec estetičnega ugodja, dočičnemu predmetu tudi istinito pripada, do tega spoznanja ne vede nobeno izkustvo, temveč ta in slična spoznanja morejo biti cilj in namen le apriorne estetike (ki je pa do dandanes še pravzaprav ni!) —

Ker se torej zgorajšnja definicija lepote — grdobe kot predočevanec estetičnega ugodja — neugodja tiče neposredno notranje, brezosebne predmetne narave te kakovosti, jo nazivam predmetno teoretično definicijo lepote, ta lepoto — grdobo samo pa brezosebno lepoto — grdobo.

3. Končne misli o bistvu lepote.

Videli smo, da sta možna dva nekako si nasprotujoča pojma lepote. V obeh slučajih je lepota neka kakovost, ki pa se smatra v enem slučaju za relativno, empirično, v drugem slučaju za absolutno in neempirično. Pri natančnejšem pogledu se pa vidi,

da si ti dve pojmovanji lepote nikakor ne nasprotujeta, vsaj tako dolgo ne, dokler se ne smatra le ena iz njih kot edino možna.

V prvem odstavku smo bili spoznali lepoto kot lastnost predmetov, da zbuja v te predmete dojemajočem osebkju estetično ugodje; v drugem odstavku pa se nam je lepota pojavila kot predočevanec estetičnega ugodja. Če primerjamo ti dve definiciji med seboj, kmalu vidimo, da se s prvo definicijo tudi misli nekaj čisto drugega ko z drugo. Lepota predmetov v smislu prve definicije je istovetna nazadnje z dejstvom, da te predmete kdo faktično „uživa“. Da še pojasnim to na nevtralnem zgledu: lepoti v smislu te definicije odgovarja na pr. zelenost mize, v kolikor pojmujeemo to zelenost le kot lastnost mize (in dotičnega osebkja), da zbuja v dotičnem osebkju predstavo zelene barve. Kakor se v tem smislu zelenosti: miza je zelena, izključno le pravi: gledaje mizo, doživim predstavo zelene barve, tako se tudi: predmet 0 je lep, v smislu prve definicije le pravi: osebek ta predmet estetično uživa.

Kdo bo pa menil, da je barva kot taka istovetna le z dotičnim predstavljanjem? Naj barva kje biva ali ne, ona ostane samosvoj predmet, ki ni kot taka noben doživljaj, temveč neka lastna posebna fizična kakovost z lastnimi zakoni, s svojo lastno predmetno naravo. Na tem dejstvu sloni na pr. tudi moderna „geometrija barv“. Razmerje barve kot take k odnosni predstavi (barve) je le razmerje predočevanca k svojemu predočevavcu, ne pa razmerje istovetnosti barve z dotičnim predstavljanjem.

In ta zadnji, čisto predmetni smisel barve smo v prejšnjem odstavku bili našli tudi pri lepoti, ki v smislu omenjene druge definicije tudi ni istovetna le s faktičnim estetičnim uživanjem predmetov, temveč s predočevancem estetičnega ugodja. Vidi se tudi, da zadene edino to pojmovanje bistvo lepote kot neke posebne kakovosti, ki jo pripisujemo predmetom tako, kakor pripisujemo drugič predmetom na pr. določene barve. Kakor oni, ki reče: miza je zelena, s tem ne misli na svojo predstavo zelene barve, temveč le na mizo in neko predmetno kakovost, ki mu jo ta njegova predstava le predočuje, — tako meni tudi vsakdo, kdor izreče na pr. o kaki sliki, da je krasna, s to krasoto neko v istem smislu predmetno kakovost slike, ki mu jo njegovo odnosno estetično ugodje le predočuje, ne pa na svoje estetično uživanje te slike i. t. d. —

Ker menita naši dve definiciji lepote na zadnje torej tudi dvoje, ni med njima nobenega neposrednega nasprotja: predmet, ki je lep v smislu prve, empirično psihološke definicije, torej predmet, ki ga nekdo uživa, je lahko lep tudi v smislu druge, predmetnoteoretične definicije, t. j. brez ozira na to, ali ga kdo faktično estetično uživa ali ne. V prvem smislu lep je vsak predmet, ki in v kolikor ga kdo estetično uživa; ta lepota pa zato ni nobena, temu predmetu v kakem še tako oddaljenem smislu na sebi pripadajoča lastnost, ker je nazadnje istovetna le s faktičnim uživanjem predmeta od strani dotičnega osebk. Ali pa pripada dotičnim predmetom lepota tudi v drugem, brezosebnem smislu, je prašanje zase, ki kot tako ni v nobenem oziru odvisno od tega, ali ta predmet kdo faktično uživa ali ne. To pripadanje v ugodnem slučaju določiti, je naloga apriorne estetike, ki se bo seveda v mnogih ozirih morala naslanjati na tozadevne, uživanja samega se tikajoče empirične zakonitosti, ki je pa kot take danes še ni! Razvidno pa je, da more v pravem pomenu besede „objektivna“ biti le ta brezosebna lepota, t. j. lepota kot predčevanec estetičnega ugodja. Če se kakim potom o tej lepoti dožene, da pripada kakemu predmetu, tedaj in le tedaj je o tem predmetu reči, da je lep, lep na sebi brez ozira na to, ali kdo ta predmet uživa ali ne, ali se sploh kje kak osebek nahaja ali ne, kakor je v istem, absolutno objektivnem smislu miza — zelena, če ji ta barva pripada! —

Veliki pomen tega izsledka vsaj za teorijo estetike je pač na prvi pogled jasen. Mi se nismo vprašali po tem, kateri predmeti so lepi, čemu lepota pripada i. t. d. Vse to je postransko, dokler ni jasno, kaj je sploh lepota, kaj menim, če pripisujem nečemu lepoto, naj se potem glede istinitega pripadanja lepote dotičnemu predmetu motim ali ne! Tudi tisti, kdor po pomoti pripisuje nečemu lepoto, pripisuje temu predmetu lepoto in ne barvo, trdino, toploto i. t. d. Kardinalno prašanje estetike pa obstaja ravno v tem, kaj je ta lepota, v čem se razlikuje ta kakovost od drugih lastnosti, kaj menimo z lepoto, ali se potem gledé njenega istinitega nahajanja na kakem predmetu motimo ali ne. Odgovor na to prašanje je največjega pomena in največjih posledic za vso estetiko, ki hoče biti v resnici posebna veda in ne samo kos čiste psihologije. —

Večina „modernih“ estotov odgovarja na to prašanje v smislu v 1. odstavku orisane empirično psihološke definicije lepote.

Čudno se mora zdeti človeku pri tem to, da tudi ti esteti ne zavračajo „estetičnih norm“, „estetične izobraženosti“ i. t. d., da tudi ti esteti stavijo kako simfonijo Beethovna višje ko kak zakoten valček, Rembrandtove slike višje ko slikarske poskuse kakega diletanta, umotvore Danteja višje ko elaborate kakega verzifikatorja i. t. d. Umetnosti same in zdrav, od nobene teorije zastrupljen „estetični“ razum kažejo jasno bistveno razliko med estetično boljšim in slabšim, med estetično resnico in praznim zoprnim surogatom lepote. Vse to, česar se ne more otresti tudi nobena estetika v pravem pomenu besede, pa bi bilo a priori izključeno in nesmiselno, da sloni lepota predmeta le v faktičnem uživanju tega predmeta: uživanje je na sebi eno in isto in kot doživljaj psihološko enakovredno utemeljeno, ali meri na najvišji umotvor ali pa le na estetično zaničljiv produkt na pr. kakega „nonpossumista“. V psihološkem smislu ima „prav“ vsak, v kolikor sploh uživa, v psihološkem smislu je vse „lepo“, „lepše“, „manj lepo“, v kolikor se le faktično estetično uživa, bolj uživa, manj uživa; kak je predmet na sebi, oziroma jeli to uživanje od strani predmeta tudi opravičeno, ne igra pri tem absolutno nobene vloge! —

Menim, da se zdaj pač jasno vidi, kako se stavi oni, ki se oklepa le empiričnega psihološkega pojmovanja lepote, v očito nasprotje z izkušnjo, z lastnim „estetičnim razumom“ in s faktičnim razvojem umetnosti. Ta izkušnja, ta razum in ta razvoj zahtevajo drugo pojmovanje lepote, ono pojmovanje, ki nam ga je v drugem odstavku bil vsilil že neposredni smisel naših vsakdanjih in nevsakdanjih „estetičnih izjav“. To pojmovanje še le sploh omogoči misel na „estetično objektivnost“ v pravem smislu besede, misel na možnost „objektivne“ estetične razlike med umotvorom genija in med izrodalom diletanta, misel na razliko med uživanjem estetičnega „omikanca“ in istim uživanjem na pr. kmetškega plesavca i. t. d. Seveda s tem orisom bistva lepote še ni povedano, komu ta lepota istinito pripada; a ta lepota nam še le nudi ključ za nadaljno raziskovanje v tej smeri. To pojmovanje otvori pot estetiki, ki ni samo del psihologije, temveč ki naj bo v polnem soglasju s psihološko estetiko — ob enem teorija lepote kot neke posebne predmetne kakovosti, dočim je dosedanja estetika skoraj vseskozi le teorija estetičnega uživanja. —

